

Οι τρεις λόγοι για να μελετήσουμε τον Μπουχάριν

γράφει ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ*

Μπουχάριν: Από την ηγεσία των μπολσεβίκων στο εκτελεστικό απόσπασμα

του Μίκλος Κουν
(Αθήνα, Θεμέλιο, 2007)

Το ταξίδι προς στο μέλλον είναι δύσκολο και άστατο. Αλλά και το ταξίδι στο παρελθόν δεν είναι ευκολότερο. Πολύ περισσότερο, όταν γίνεται ακριβώς για να ξεδιαλύνει την αινιγματική αοριστία ενός επιθυμητού και επιδιωκόμενου μέλλοντος, ικανού να επιδρά στις ανθρώπινες συμπεριφορές στο δύσκολο παρόν. Η μελέτη υπό τον τίτλο *Μπουχάριν* είναι μια πολιτική βιογραφία ενός σπουδαίου πολιτικού ηγέτη και επιστήμονα. Η μελέτη και βιβλιοκριτική παρουσίαση της οφείλεται σε τρεις λόγους.

Ο πρώτος λόγος είναι ο ίδιος ο πρωταγωνιστής του βιβλίου, ο Νικολάι Μπουχάριν (Nikolai Bukharin). Γεννημένος στη Μόσχα στις 27 Σεπτεμβρίου του 1888 από γονείς εκπαιδευτικούς, ο πατέρας του ήταν μαθηματικός και η μητέρα του δασκάλα. Ακολουθεί μια συνταρακτική πορεία ζωής που συμπυκνώνει τη δράση των επαναστατών στη Ρωσία από τα τέλη του 18ου αιώνα ως τα τέλη της δεκαετίας του 1930. Αναφέρει ο βιογράφος:

«Η πορεία της ζωής του προσφέρεται για μυθιστόρημα. Διώχθηκε από την τσαρική αστυνομία, γνώρισε τις αυστριακές, τις σουηδικές, τις ιαπωνικές, τις γερμανικές και μετά τις σταλινικές φυλακές, υπέστη απόπειρες δολοφονίας πότε από αναρχικούς, και πότε από Πολωνούς κατασκόπους [...].

Στην ιστορία της χώρας του ήταν άλλοτε ο αγαπημένος του κόμματος και άλλοτε

“φασίστας, τροτσικιστής, συνωμότης” [...]. Συζητούσε με τον Λένιν [Lenin] που τον αγαπούσε σαν παιδί του, για μια περίοδο συμμάχησε με τον Στάλιν [Stalin], ήρθε σε ρήξη μαζί του εξαιτίας της κολεκτιβοποίησης».

Όσπου άρχισε η εξόντωση. Στις 21 Αυγούστου 1936 η εισαγγελία της ΕΣΣΔ εξέδωσε το πρώτο ένταλμα σε βάρος του. Απαλλάχτηκε. Η τελική σύλληψή του στις 27 Ιανουαρίου του 1937 και η δημόσια αναγνώριση, έξι μήνες μετά από όλες τις κατηγορίες που του προσήψε ο περιβόητος εισαγγελέας Βισίνσκι (Vyshinsky) οδήγησαν στον τουφεκισμό του στις 15 Μάρτη του 1938.

Ο δεύτερος λόγος είναι ο ίδιος ο συγγραφέας. Ο Μίκλος Κουν (Miklos Kun) είναι ιστορικός, καθηγητής Ιστορίας της Ανατολικής Ευρώπης του πανεπιστημίου της Βουδαπέστης, διευθυντής του Κρεμλινολογικού Ινστιτούτου του πανεπιστημίου Karoli Gaspar και συγγραφέας ιστορικών μελετών οι οποίες μεταφράζονται διεθνώς. Ο Μίκλος Κουν έχει και άλλη μια ιδιότητα: «συνδέεται εξ αίματος» με συνταρακτικές στιγμές της πορείας της Οκτωβριανής Επανάστασης. Είναι εγγονός του Μπέλα Κουν (Béla Kun), ηγέτη της πρόωρα πτημένης Ουγγαρέζικης Επανάστασης του 1919 (προέδρου για 133 ημέρες της επαναστατημένης Σοβιετικής Ουγγαρίας) και δραστήριου μέλους της Διοικούσας Επιτροπής της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Ο Μπέλα Κουν δολοφονήθηκε κατά τις εκκαθαρίσεις στην ΕΣΣΔ τη δεκαετία του 1930, άγνωστο πότε. Ως πιθανή ημερομηνία για το θάνατό του αναφέρεται η 29η Αυγούστου 1938, αν και οι απόψεις των ιστορικών διίστανται.

Ο Μίκλος Κουν γνωρίζει, λοιπόν, «από τα μέσα». Αλλά πόσο μπορεί να είναι αντικειμενικός, ταυτόχρονα, ως ιστορικός; Στη συγγραφή αυτού του βιβλίου, σημειώνει ο συγγραφέας στο πρόλογο, έχουν συμβάλει μέλη του περιβάλλοντος και απόγονοι του Μπουκάριν, όπως η Σβετλάνα Γκούρβιτς (Svetlana Gurvich), κόρη του Μπουκάριν, η συγγραφέας Γελισαβέτα Ντράμπκινα (Elisaveta Drabkina), γραμματέας της Κρούπσκαγια (Krupskaya) και του Σβερντλόφ (Sverdlov) (σ.σ. ενός από τα πέντε

μέλη του Στρατιωτικού Επαναστατικού Κέντρου μαζί με τους Μπουμπνόφ [Bubnov], Τζερζίνσκι [Dzerzhinsky], Στάλιν και Ουρίτοκι (Uritsky) που καθοδήγησαν την ένοπλη κατάληψη της εξουσίας τον Οκτώβρη του 1917), ο Γιούρι Τόμσκι (Yuri Tomsky), γιός του μπολσεβίκου ηγέτη των σοβιετικών συνδικάτων Τόμσκι, η χήρα του Μπουκάριν και ο γιος της κ.ά. Χρησιμοποιεί επομένως ως πηγή ανθρώπους που είχαν άμεση σχέση με τα γεγονότα.

Αυτό όμως είναι αρκετό και ικανό για μια όσο γίνεται αντικειμενική προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων; Στο εισαγωγικό μέρος της έκδοσης, στο εξαιρετικά διεισδυτικό και πολυσέλιδο «Αντί εισαγωγής», που έγραψε ο ιστορικός ερευνητής, μαχητής του Δημοκρατικού Στρατού και πανεπιστημιακός Θανάσης Βακαλιός, υπογραμμίζεται:

«Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τις προσωπικές μαρτυρίες [...]. Όμως το κάνει αυτό με την παράλληλη φροντίδα σε κάθε περίπτωση (όπου αυτό είναι δυνατό) να ελέγξει τις πληροφορίες του με αναφορά σε σχετικά τεκμήρια και μελέτες. [...] Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι τουλάχιστον όσον αφορά τη δεκαετία του 1920 και μέχρι το 1932, οι διαμάχες-συγκρούσεις, πολιτικές και ιδεολογικές, μέσα στο κόμμα ήταν αποτυπωμένες στα πρακτικά του κόμματος και στον Τύπο της εποχής. Τα υλικά αυτά ήταν διαθέσιμα στους ερευνητές στη βιβλιοθήκη “Λένιν” της Μόσχας και στις βιβλιοθήκες των μεγάλων πόλεων. Γι’ αυτό, έχω ίδια αντίληψη από τις μελέτες μου στη βιβλιοθήκη του Κιέβου όταν έγραφα τη διδακτορική μου διατριβή για την πορεία εξέλιξης του σοσιαλισμού τη δεκαετία 1920-1930».

Στα έξι κεφάλαια του βιβλίου, σε μια μια από τις 417 σελίδες της εξαιρετικά προσεγγισμένης έκδοσης αναβλύζουν η νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης, η αντιφατική της πορεία, η αντιστροφή της, τα δράματα, τα πώς και τα γιατί που περιμένουν απαντήσεις. Τα δυο πρώτα κεφάλαια περιγράφουν το πέρασμα από την παιδική στην εφηβική και από εκεί στη νεανική ηλικία του Μπουκάριν. Μια διαδρομή που χρωματίζεται με τις δυσκολίες, τις διώ-

Ξεις, την εμιγκράτσια. Από την Κρακοβία στη Βιέννη, όπου το 1912, σε ηλικία 24 μόλις χρόνων γνωρίζεται με τον Λένιν και την Κρούποκαγια. «Θυμάμαι πως πήγα στο σπίτι ύστερα από την επίσκεψή μου στον Ίλιτς. Έτρεχα στο δρόμο σαν να είχα φερά. Αισθανόμουν πως είχε αποκαλυφθεί μπροστά μου ο κόσμος», σημειώνει ο Μπουχάριν σε τμήμα των απομνημονευμάτων του που παραθέτει ο Κουν.

Εκεί, στην εμιγκράτσια, πότε στο Βερολίνο, πότε στην Κρακοβία και κυρίως στη Βιέννη, αλλά και στη Στοκκόλμη, στο Όσλο και στην Κοπεγχάγη, ο Μπουχάριν μαθαίνει και μελετά στα γαλλικά, γερμανικά και ιταλικά. Μελετά Μαρξ (Marx) και Βέμπερ (Weber), μελετά αστική πολιτική οικονομία, φιλοσοφία, συγγράφει. Εικοσιέξι χρόνων, δημοσιεύει το 1914 το *Η πολιτική οικονομία του εισοδηματία*. Έκτοτε και ώς το 1935 δημοσίευσε σπουδαίες μελέτες που αποτελούσαν τη θεωρητική βάση των κομμουνιστικών κομμάτων. Στην εμιγκράτσια γνωρίζεται και με τους Σλιάπνικοφ (Shliapnikov), την Κολοντάι (Kollontai), τον Ζινόβιεφ (Zinoviev), τον Πιατακόφ (Pyatakov), τον Τρότσκι (Trotsky). Τον Ιανουάριο του 1917 ταξιδεύει στις ΗΠΑ. Μένει για πέντε μήνες στη Νέα Υόρκη όπου συναντιέται ξανά με τον Τρότσκι και την οικογένειά του.

Προστίθεται, έτσι, ως ένας επιπλέον πολύγλωσσος και ιδιαίτερα μορφωμένος ηγέτης στο ιδιαίτερα πυκνό σύνολο τέτοιων ηγετών που κατά μια θετική συγκυρία συγκροτούν την ηγεσία των μπολσεβίκων. Οι συναντήσεις αυτές ανάμεσα στον Μπουχάριν και τους υπόλοιπους ηγέτες δίνουν την αφορμή στον Μίκλος Κουν να επεκταθεί, να επιχειρεί να τους περιγράψει, να δώσει την ουσία των ιδεολογικών και πολιτικών τους αντιλήψεων τότε αλλά και «μετά», «μετά» την κατάληψη της εξουσίας από τους μπολσεβίκους και κυρίως μετά την ανάδειξη του Στάλιν στην ηγεσία.

Σε όλο το βιβλίο είναι εμφανής η θετική τοποθέτηση του συγγραφέα απέναντι στον Λένιν, κυρίως στο δημοκρατισμό του, στην οργάνωση, αλλά και στη συμμετοχή του στο ζωντανό δημόσιο διάλογο πάνω στα σπουδαία ζητήματα της ζωής και της πολιτικής, στο σεβασμό και στην έμπρα-

κτη στήριξη, στη διάδοση της άλλης άποψης, στη θεμελιωμένη κριτική της. Είναι εμφανής επίσης η προσπάθεια, από τον Κουν, της αποδόμησης της εικόνας που είχε καλλιεργηθεί για τον Στάλιν ως τον πιστό μαθητή και την αρμονική συνέχεια του Λένιν. Διαβάζοντας το βιβλίο αντιλαμβάνεται κανείς το μέγεθος της αυθαιρεσίας και παραποίησης της ιστορίας που διaprάχτηκε στην ΕΣΣΔ, της φυσικής, αλλά και επιστημονικής και ιδεολογικής εξαφάνισης (τα έργα τους αποσύρθηκαν, σιωπή απλώθηκε γύρω από το πρόσωπό τους) πλειάδας επιφανών επαναστατών στην περίοδο ειδικά μετά το 17ο Συνέδριο, το επονομαζόμενο και «συνέδριο της νίκης», του 1934.

Τα δυο τελευταία κεφάλαια είναι αφιερωμένα στην «ήττα» των αντιλήψεων του Μπουχάριν, στη δίκη, την απολογία και την καταδίκη του. Ο Κουν καταγράφει και ερμηνεύει. Στην απολογία του ο Μπουχάριν αρνείται τον εαυτό του. Ο αγώνας ενάντια στη γραμμή του κόμματος, δηλώνει, σημαίνει την προσχώρηση στον αντεπαναστατικό συμμοριτισμό. Αλλά γιατί; Η ίδια η απολογία του Μπουχάριν περικλείει και την ερμηνεία για τη μετάνοια.

«Τώρα θα μιλήσω για τον εαυτό μου, θα πω τι με οδήγησε στη μεταμέλεια [...]. Ο άνθρωπος διερωτάται: "αν πεθάνω, στο όνομα τίνος θα πεθάνω;". Και ξαφνικά του αποκαλύπτεται η απάντηση: δεν υπάρχει τίποτα για το οποίο θα πρέπει κανείς να πεθάνει, αν θέλει χωρίς μεταμέλεια να φύγει από τις γραμμές των ζωντανών. Αντίθετα, όλα αυτά τα καλά που προσφέρει η Σοβιετική Ένωση αποκτούν μια άλλη σημασία στη συνείδηση του ανθρώπου. Τελικά, αυτό με έπεισε να κλίνω την κεφαλή μπροστά στο κόμμα και τη χώρα [...]. Και τότε, συμπολίτες δικαστές, απότομα εξαφανίζεται η πικρία [...] που πιέζει την ψυχή του ανθρώπου. Και ακούει και την ηχώ από τον διεθνοποιημένο αγώνα, αφού εμφανίζεται η ηθική νίκη της Σοβιετικής Ένωσης εναντίον των αντιπάλων της που υποκύπτουν μπροστά της».

Αλλά από δω αρχίζουν οι αναστοχασμοί. Και αυτός είναι ο τρίτος λόγος μελέτης και παρουσίασης αυτού του βιβλίου. **Τ**